

*Kratten met onder meer de kabinetsarchieven in het
Amsab-depot in de Pijnderstraat (foto Sonny Plasschaert)*

De kabinetsarchieven. Een vervolg ...

Bart Hellinck, Amsab

De aandacht voor de ministeriële kabinetsarchieven was jarenlang op zijn minst erg beperkt, ondanks hun potentiële waarde voor het historisch onderzoek. Met de oprichting van de vier 'Nieuwe Archieven' (KADOC, Amsab-ISG, Liberaal Archief en ADVN) kwam echter geleidelijk een mentaliteitsverandering tot stand. Ook het Algemeen Rijksarchief startte in 1987 met het systematisch benaderen van de regeringsleden aan het eind van een legislatuur.

In een vorige bijdrage beschreven we al het fenomeen van de kabinetten en de spanningen die we leverden met het oog op de verwerving van dergelijke bestanden⁽¹⁾. Deze keer willen we onze aanpak bij de verwerking van deze archivalia toelichten.

Ongeveer tien jaar geleden kreeg Amsab, al bij al tamelijk onvoorbereid, een eerste lading kabinetsarchieven van socialistische ministers overgedragen. Het archiefdepartement werd meteen geconfronteerd met de behandeling van bulkarchieven met inhoudelijk grote kwaliteitsverschillen. Ook al zijn kabinetsarchieven potentieel erg belangrijke bron-

nen, toch stellen ze een instelling als de onze voor nogal wat problemen. Niet in het minst door hun omvang. Het kabinet van Norbert De Batselier, toenmalig vice-voorzitter van de Vlaamse Executieve en gemeenschapsminister van Economie, Middenstand en Energie (1988-1992), bezorgde ons bijvoorbeeld zo'n negentien kubieke meter papier.

Gezien dat volume en de - voor verwerking - erg onhandige stockering in kratten duurde het enige tijd voor we echt wat hoogte kregen van dat bestand. Die eerste lading was bovendien min of meer bij Amsab gedumpt, waarna door de diverse keren dat het archief werd verplaatst, veel door elkaar is geraakt. Daarbovenop kwamen dan nog eens die onhandelbare en loodzware verhuisdozen die na bijna tien jaar dikwijls bij de minste verplaatsing bezweken en op een ongewenste wijze hun inhoud prijsgaven. De echte start volgde bijgevolg pas toen we alle kratten konden ledigen, en de inhoud ervan uitspreiden op de grond en op rekken. Op basis van het zo verkregen overzicht kon alvast gerichter gepuzzeld worden.

In elk geval bleek dat we in 1992 beslist niet alles hadden meegekregen. Bijvoorbeeld toen nog lopende of op een andere manier relevante dossiers van het kabinet van 'de vice' waren in het beste geval pas op het eind van de daaropvolgende legislatuur meegegeven. Daarnaast zijn er nogal wat (oud-)kabinetsmedewerkers die hun garage tot een halve opslagruimte omtoveren om de naar hun mening gevoeliger dossiers voor hun minister te bewaren. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat De Batselier tijdens de hoorzittingen in

het Vlaamse Parlement van de onderzoekscommissie over de scheepskredieten, duidelijk nog altijd erg goed was geïnformeerd over dit dossier dat wij in principe toch in ons bezit zouden moeten hebben. We bezitten effectief ook stukken aangaande die scheepskredieten, maar het is vooralsnog onduidelijk of er leukere brokken ontbreken.

Kunnen we deze bevindingen zomaar extrapoleren naar de andere dossiers? Welke selectiecriteria heeft men in 1992 gehanteerd met betrekking tot het doorsluizen van stukken of dossiers (zeker gezien de enorme kwantiteit)? Hebben deze criteria eventueel enkel betrekking op de dubbele, maar soms extra geannoteerde versies van die dossiers? Dossiers die we dan wel van de individuele kabinetsleden hebben meegekregen? Of gaat het toch verder dan dat?

Bij de aanvang van de verwerking was gesteld dat vermits het de eerste lading kabinetsarchieven was, en gezien de omvang van dat specifieke depot en het belang van De Batselier in die periode - de media hadden het over de regering NDB I in plaats van Geens IV - we in principe veel zouden bewaren. Maar op basis van de dossiers betreffende de middenstandsopleiding en de export (Vlaamse Dienst voor Buitenlandse Handel, VDBH) leek reeds zo'n 40% van de hoeveelheid uiteindelijk zonder discussie weggeselecteerd te kunnen worden. Heel waarschijnlijk zal dit percentage bij een tweede 'lezing' zelfs nog kunnen opgetrokken worden. De selectie is echter een heel arbeidsintensief proces door de vele versies van nota's, ontwerpen van decre-

ten en besluiten. Het onderling vergelijken van deze stukken vergt heel wat tijd, zeker als dagen later in dozen en ordners plots opnieuw een analoog of aanvullend stuk opduikt en het vergelijken kan herbeginnen. En opnieuw, en opnieuw. Bovendien impliceert eenzelfde datering of codering niet noodzakelijk dat het eenzelfde versie betreft (in een tekst van vele bladzijden kan het significante verschil soms in een enkele zin schuilen). Meestal ontbreekt echter elke vermelding van een datum zodat wij voor de reconstructie van de totstandkoming van bijvoorbeeld een decreet onze toevlucht moeten nemen tot tekstanalyse. Over het algemeen bewaren we alleen verschillende versies als er sprake is van een inhoudelijke evolutie⁽²⁾. De momenteel nog aangehouden voorzichtigheid kunnen we bij de laatste verificatie allicht laten varen. Ondanks het tijdrovende karakter van deze werkwijze zien we niet echt een praktisch alternatief. De plaatswinst is niet onbelangrijk en de inhoudelijke informatie gaat niet verloren, en de operatie resulteert bovendien in een groter overzicht van het archiefbestand in kwestie en bijgevolg in een grotere gebruiksvriendelijkheid.

Soms twijfelen we echter of we, vanuit archivistisch oogpunt, niet te veel ingrijpen, te ver gaan, te veel vrijheden nemen. Wat immers met de 'oude orde'. Want de door ons samengestelde dossiers betreffende de totstandkoming van de decreten in verband met het Vlaams Instituut voor Zelfstandig Ondernemen (VIZO) of de VDBH hebben wellicht nooit echt als dusdanig bestaan. Wat we wel terugvonden was een aantal verschillende omsla-

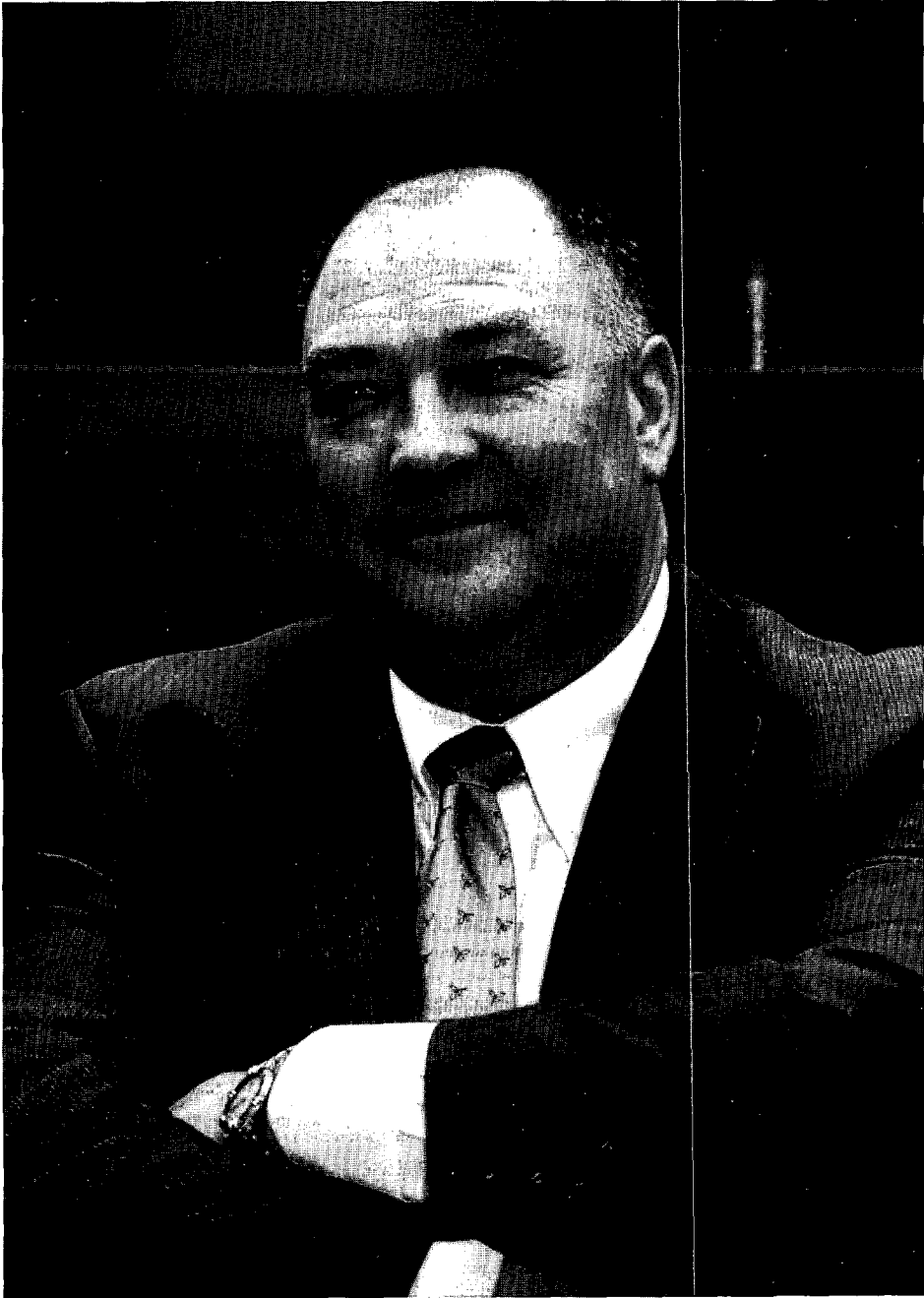
gen hier, een pak daar, en verder nog een heleboel losse stukken, met op meerdere plaatsen wel een doorslag van een bepaalde nota of brief, en kopieën van andere stukken. Grotendeels - maar absoluut niet helemaal - analoge dossiers kunnen bijvoorbeeld soms worden teruggevonden op het niveau van de attachés en de adviseurs, de adjunct-kabinetschef en de kabinetschef, al zijn die niveaus meestal wel niet meteen te herkennen. Bij het uitwerken van een uitvoeringsbesluit werd bijvoorbeeld een eerder stuk 'gerecupeerd'; bij het uitwerken van een ministerieel besluit dan weer een andere nota. Dit illustreert hoe een kabinetsmedewerker, of een groep kabinetsmedewerkers, gedurende een bepaalde, (maandenlange) periode in de praktijk heeft gewerkt. Het lijkt ons weinig haalbaar die 'structuur' te behouden (maar hebben we daarin wel gelijk?)

Intern overleg hieromtrent resulteerde in de beslissing dat we moeten durven ingrijpen. Daarin worden we trouwens gesteekt door meerdere oud-kabinetsleden die ons stellig verklaarden dat we als buitenstaander toch nooit ten volle zouden kunnen doorgronden hoe een kabinet eigenlijk functioneert.

Los daarvan blijkt de bepaling van wat we als kabinetsarchief mogen beschouwen niet altijd zo gemakkelijk. De Batselier was bijvoorbeeld bevoegd voor energie; zijn kabinetsmedewerker volgde dat thema op. Maar voordien reeds zetelde deze, als stafmedewerker van de studiedienst van de partij, onder meer in het bestuursorgaan van het Nationaal Instituut voor Extractiebedrijven (NIEB). Daarvan zit-

ten geannoteerde notulen en andere stukken in het overgedragen bestand; en zoals steeds in dergelijke gevallen, van een zekere omvang. In welke hoedanigheid zetelde die medewerker nu in dat bestuursorgaan tijdens De Batseliers kabinetsperiode? We hebben momenteel geen aanwijzing dat hij dat expliciet namens het kabinet deed, maar in hoeverre is dat eigenlijk wel te scheiden? Op het SEVI volgde diezelfde medewerker blijkbaar 'energie' op, waardoor hij 'vanzelfsprekend' op het kabinet van de daarvoor bevoegde SP-excellentie belandde om daar hetzelfde te blijven doen. Wat dus met die stukken te doen: vernietigen, afzonderen, bewaren? Wat is het meest geschikte bewaarniveau? Moeten wij dergelijk materiaal sowieso bewaren? Amsab is immers geïnteresseerd in het archief van het kabinet, en niet in dat van de administratie of van een of andere overheidsorganisatie.

Maar kunnen we die lijn altijd wel zo scherp aanhouden? Wat als er ergens een 'mannetje' wordt geplaatst? Wat is zijn impact? En moeten we bij het bepalen van onze selectiecriteria geen rekening houden met wat anderen doen? Het kabinetsarchief van De Batselier bevat bijvoorbeeld ongeveer twee kubieke meter 'subsidiedossiers' betreffende de toepassing van de wetten op de economische expansie, met interessante economische gegevens. De Vlaamse administratie deelde ons reeds mee dat zijzelf deze dossiers gemiddeld slechts zeven jaar bewaart. Vandaag zou Amsab dus als enige instelling beschikken over de reeks uit die periode. Moet Amsab zich - afhankelijk van een bijkomende inhoudelijke evaluatie van dat materiaal - verantwoordelijk voelen?

Norbert De Batselier bij de viering van twintig jaar parlementair (Vlaams Parlement)

Tot slot nog een aantal andere doorgevoerde ingrepen. Van de reeksen dossiers van de ministerraad en ministeriële comités reconstrueren we een aantal nieuwe reeksen: namelijk één moederreeks van officiële stukken, geschikt voor alle kabinetten van dat beleidsniveau, en één reeks van fiches en geannoteerde stukken specifiek per kabinet. Met betrekking tot het documentatiemateriaal zijn we vooralsnog redelijk voorzichtig. Bijvoorbeeld brieven met een verwijzing naar een publicatie in bijlage, met een NDB-annotatie ('voor mij doornemen', 'te gebruiken voor'... enz.) worden bewaard. Wanneer NDB bepaalde stukken enkel heeft geparafeerd, lijkt vernietiging mogelijk. Officiële brochures, folders, decreten enz. die ter informatie werden opgevraagd en bijgehouden (bijvoorbeeld betreffende de Waalse economische politiek) kunnen eveneens worden vernietigd, mits een - weliswaar slechts globale - aanduiding van wat er oorspronkelijk zat.

Uiteraard zal de verwerking van het kabinetsarchief van de eerste ministerperiode van De Batselier nog wel een tijdje in beslag nemen, maar daarbij krijgen we heel wat essentiële inzichten die goed van pas zullen komen voor de archieven van andere kabinetten uit dezelfde en de daaropvolgende legislaturen. Zoals we in 1999 reeds uit eerdere overdrachten leerden dat een betere voorbereiding van en grotere betrokkenheid bij de overdracht van kabinetsarchieven noodzakelijk was. Toen hebben we geprobeerd de archiefvormers via voorafgaande contacten meer inzicht te geven in onze doelstellingen en de daaruit voortvloeiende criteria qua

collectievorming enerzijds en de praktische modaliteiten van een archiefoverdracht anderzijds. In elk geval resulteerden die inspanningen reeds in ietwat meer gereduceerde stortingen. In de toekomst zal blijken of die operatie over de hele lijn als geslaagd kan worden beschouwd.

Misschien dat de voortschrijdende digitalisering dan ook verder ons werk zal verlichten en minstens op logistiek vlak wat druk van de ketel zal nemen. Maar dat zou zeker niet het geval geweest zijn voor het kabinetsarchief van De Batselier. Afgaande op de nota's die in de dossiers van de minister zitten, lijkt het meer dan waarschijnlijk dat de digitaal opgeslagen - en deels ook overgedragen - nota's minder informatie bevatten dan deze op papier. Op de papieren nota's werd immers regelmatig door - andere - kabinetsleden nog iets bijgeschreven. Volgens onze informatie zouden de huidige ministers echter minder aan het papier toevertrouwen en dus meer mondelinge instructies doorgeven en/of tezelfdertijd resoluut voor e-mail hebben gekozen.

Wat er ook van zij, u verneemt het beslist in een volgende aflevering van dit kabinetsarchievenvervolgverhaal...

- (1) B. HELLINCK, Gezocht: papier! Over kabinetten en kabinetsarchieven. In: *Brood en Rozen* (2000)1, pp. 82-87. Voor een uitvoeriger bespreking van onze werkzaamheden en van de moeilijkheden die dergelijke archiefvormers vanuit archivalisch oogpunt opleveren, zie B. HELLINCK, Doorgaans, maar niet altijd... Ervaringen met kabinetten en kabinetsarchieven. In: *Bibliotheek- & Archiefgids*, (2000)3, pp. 7-13.
- (2) Voor alle duidelijkheid benadrukken we dat bij de selectie van de te bewaren versie van een bepaald stuk vanzelfsprekend de voorrang wordt gegeven aan originele, geparafeerde en/of geannoteerde stukken.